

POSTANOWIENIE

Dnia 22 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku Se. P.

przy uczestnictwie Sy. P., Sł. P. i "A."

Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o uchylenie postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 22 listopada 2012 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania "A." Spółki

z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 29 czerwca 2011 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy K. postanowieniem z dnia 25 lipca 2008 r. stwierdził, że spadek po H. P., zmarłym w dniu 30 stycznia 2003 r. w P., ostatnio stale zamieszkałym w M., nabyli wprost z mocy ustawy syn Se. P. oraz córka Sy. P. po 1/2 części każdy.

Sąd Rejonowy w M. postanowieniem z dnia 30 marca 2009 r. stwierdził zaś, iż spadek po H. P. zmarłym 30 stycznia 2003 r. w P., ostatnio stale zamieszkałym w M. na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyły dzieci: Sł. H. P., Se. H.P., Sy. A.P. po 1/3 części każde z nich.

W dniu 21 września 2010 r. wnioskodawca Se. H. P. wniósł o uchylenie w trybie art. 679 k.p.c. postanowienia Sądu Rejonowego K. z dnia 25 lipca 2008 r.

Sąd Rejonowy w M. postanowieniem z dnia 23 grudnia 2010 r. wniosek oddalił.

Sąd ten oparł się na stanowisku Sądu Najwyższego wyrażonym w uchwale z dnia 16 grudnia 1983 roku w sprawie III CZP 65/83, iż tryb przewidziany w art. 679 k.p.c. nie jest właściwy do uchylenia jednego z wielu postanowień stwierdzające nabycie spadku po tym samym spadkodawcy. Jednocześnie Sąd Rejonowy wskazał, że tryb uchylenia postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku określony w art. 679 k.p.c. ma zastosowanie jedynie w sytuacji, gdy istnieje jedno prawomocne postanowienie o stwierdzenie nabycia spadku po danym spadkodawcy.

W sytuacji istnienia dwóch lub więcej prawomocnych postanowień o stwierdzenie nabycia spadku po tej samej osobie właściwym trybem jest żądanie wznowienia postępowania. W takim przypadku przedmiotem rozpoznania przez Sąd są z urzędu wszystkie postanowienia dotyczące stwierdzenia nabycia spadku po tej samej osobie.

Sąd Okręgowy uznając apelację wnioskodawcy za zasadną postanowieniem z dnia 29 czerwca 2011 r. zmienił zaskarżone postanowienie i uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 25 lipca 2008 r.

Wskazał, że przewidziane w art. 679 k.p.c. postępowanie umożliwia unicestwienie podstawy domniemania, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, jest spadkobiercą. Umożliwia ono również obalenie samych podstaw domniemania wynikającego ze stwierdzenia nabycia spadku co do uzyskanego przymiotu spadkobiercy. W konsekwencji przyjął Sąd, że w razie zmiany postanowienia, umożliwia uzyskanie przez rzeczywistego spadkobiercę nowego stwierdzenia nabycia spadku, zgodnego z rzeczywistym stanem prawnym i wywołującego odpowiednie skutki prawne. To doprowadziło Sąd do wniosku, że art. 679 k.p.c. zastępuje instytucję wznowienia postępowania w tych sprawach w drodze żądania zmiany dotychczasowego wadliwego stwierdzenia nabycia spadku.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia prawa procesowego uczestnik postępowania zarzucił naruszenie art. 679 § 1 k.p.c. w zw. z art. 524 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, iż w trybie art. 679 § 1 k.p.c. możliwe jest uchylenie jednego z postanowień stwierdzających nabycie spadku po tym samym spadkodawcy oraz art. 524 § 1 k.p.c. w zw. z art. 403 § 2 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie.

W konkluzji wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu i zasądzenie kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istota zagadnienia w przedmiotowej sprawie sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy w sytuacji gdy w obrocie prawnym zaistnieje więcej niż jedno postanowienie stwierdzające nabycie spadku po tym samym zmarłym, to dla skasowania takiego postanowienia właściwy jest tryb przewidziany w przepisie art. 679 § 1 k.p.c. czy też tryb wznowienia postępowania nieprocesowego z art. 524 § 1 k.p.c.

Na tle stanu prawnego, obowiązującego w okresie od dnia 1 lipca 1996 r. (a właściwie dopiero od dnia 1 lipca 1998 r., w którym upłynął termin do wnoszenia kasacji z urzędu) do dnia 1 lipca 2009 r. (data wejścia w życie nowelizacji zmieniającej m.in. art. 403 i 412 k.p.c.), zarysowała się rozbieżność poglądów

co do tego, czy w razie wielokrotnego stwierdzenia nabycia spadku po tej samej osobie należy wszcząć postępowanie, o którym mowa w art. 679 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2003 r., LEX nr 315 425), czy też złożyć skargę o wznowienie postępowania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2002 r., V CKN 1258/00, „Wokanda” 2003, nr 9, s. 8).

W orzecznictwie wyrażano zarówno pogląd, że art. 679 k.p.c., który niewątpliwie należało zaliczyć do przepisów przewidujących zmianę lub uchylenie prawomocnego postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, wyłączał w ogóle wznowienie postępowania w sprawach tego rodzaju, niezależnie od tego, jakimi wadami było dotknięte postępowanie (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 1994 r., III CZP 40/94, OSNC 1994/11/210, czy postanowienie z dnia 26 czerwca 2002 r., III CZ 64/02, nie publ.), jak i zapatrywanie przeciwne - że art. 679 k.p.c. wyłącza dopuszczalność złożenia skargi o wznowienie postępowania jedynie w tych wypadkach, w których podstawa wznowienia pokrywa się z przewidzianą w art. 679 k.p.c. (por. uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 10 listopada 1969 r., III CZP 56/69, OSNCP 1970/7-8/118, a ostatnio postanowienie z dnia 26 listopada 2003 r., III CK 144/02, nie publ., czy powoływane przez Sąd Okręgowy postanowienie z dnia 7 listopada 2002 r., V CKN 1258/00, Wokanda 2003/9/8). Szczególny splot podstaw powstaje jednak w sytuacjach - wcale nierzadkich - kiedy doszło do wydania więcej niż jednego postanowienia stwierdzającego nabycie spadku po tym samym spadkodawcy.

Kwestię tę ostatecznie rozstrzygnął Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 10 lipca 2012 r. (III CZP 81/11, niepubl.), stwierdzając, że

1. Przepis art. 679 k.p.c. nie stanowi podstawy uchylenia kolejnego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy.

2. Istnienie dwóch lub więcej prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy uzasadnia wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 w związku z art. 13 § 2 lub art. 524 § 2 k.p.c. i nadał jej moc zasady prawnej.

W uzasadnieniu podkreślił, że żaden z przepisów dotyczących postępowania o stwierdzenie nabycie spadku nie przewiduje możliwości uchylenia jednego z dwóch prawomocnych postanowień stwierdzających nabycie spadku po tym samym spadkodawcy, i to niezależnie od treści tych postanowień, co oznacza, że skasowanie jednego z nich jest możliwe tylko w postępowaniu nadzwyczajnym wszczętym na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Zgodnie z art. 403 § 2 k.p.c., można żądać wznowienia postępowania m.in. w razie późniejszego wykrycia prawomocnego wyroku, dotyczącego tego samego stosunku prawnego. Celem wznowienia postępowania z tego powodu jest to, aby we wznowionym postępowaniu sąd mógł uwzględnić prawomocność materialną wcześniejszego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego, co zaskarżony wyrok. Wskazana podstawa wznowienia ma zastosowanie, gdy wykryty wcześniejszy prawomocny wyrok nie został uwzględniony w późniejszym postępowaniu, mimo swojej powagi rzeczy osądzonej lub z powodu swojego skutku prejudycjalnego. W pierwszym wypadku skarga o wznowienie postępowania ma doprowadzić do uchylenia zaskarżonego późniejszego wyroku i odrzucenia pozwu albo umorzenia późniejszego postępowania, w drugim natomiast ma skutkować zmianą zaskarżonego prawomocnego późniejszego wyroku. W obu wypadkach nie chodzi o to, czy zaskarżony prawomocny późniejszy wyrok jest zgodny z rzeczywistym stanem faktycznym i prawnym, lecz wyłącznie o to, że został wydany z naruszeniem prawomocności materialnej wcześniejszego prawomocnego wyroku. Innymi słowy, odwrotnie niż w razie stosowania art. 679 k.p.c., akcent jest położony na naruszenie przepisów prawa procesowego; aspekt materialnoprawny wadliwości nie ma znaczenia.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że porównanie określonej w art. 679 k.p.c. podstawy zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku z ujętą w art. 403 § 2 k.p.c. podstawą wznowienia postępowania cywilnego w postaci kolizji prawomocnych wyroków prowadzi do wniosku, że pierwsza z tych podstaw nie pochłania drugiej. W sytuacji, której dotyczy art. 679 k.p.c., chodzi o wykazanie, że stwierdzenie nabycia spadku jest niezgodne z rzeczywistym stanem faktycznym i prawnym, natomiast dla zastosowania podstawy wznowienia postępowania w postaci kolizji prawomocnych wyroków odnoszących się do tego

samego stosunku prawnego kwestia, czy i którykolwiek z nich jest zgodny albo niezgodny z rzeczywistym stanem faktycznym i prawnym, jest obojętna. Na gruncie art. 403 § 2 k.p.c. uchylenie późniejszego prawomocnego wyroku z powodu jego kolizji z wcześniej wydanym prawomocnym wyrokiem dotyczącym tego samego stosunku prawnego nastąpi nawet wtedy, gdy wyrok późniejszy będzie zgodny z rzeczywistym stanem faktycznym i prawnym, a wyrok wcześniejszy temu stanowi nie odpowiada.

W uzasadnieniu uchwały podkreślono, że art. 403 § 2 k.p.c. dotyczy kolizji prawomocnych wyroków, które zostały wydane w sporze między tymi samymi stronami, a wyznacznikiem przedmiotowym powagi rzeczy osądzonej prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku jest osoba spadkodawcy, co oznacza, iż postanowienia stwierdzające nabycie spadku po tym samym spadkodawcy mają ten sam przedmiot rozstrzygnięcia.

W myśl art. 524 § 1 k.p.c., uczestnik może żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jednak wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone. Z art. 524 § 2 k.p.c. wynika z kolei, że zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, może żądać wznowienia postępowania, jeżeli postanowienie to narusza jego prawa.

Mając na względzie to stwierdzenie i uwzględniając jednocześnie treść art. 524 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli istnieje kilka prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, to powstać mogą dwie odmienne sytuacje. W pierwszej z nich, o wznowienie postępowania, w którym wydane zostało późniejsze postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, występuje uczestnik tego postępowania, a w drugiej – zainteresowany, który w tym postępowaniu nie brał udziału. Gdy wznowienia później zakończonego prawomocnie postępowania zażąda jego uczestnik, podstawę skargi stanowi art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.; sąd, uwzględniając skargę o wznowienie, uchyla wydane w tym postępowaniu późniejsze

postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku i odrzuca wniosek. Jeżeli natomiast o wznowienie później zakończonego prawomocnie postępowania występuje zainteresowany, który nie był jego uczestnikiem, wówczas powinien wykazać, że późniejsze prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku narusza jego prawa, a do wznowienia stosuje się przepisy o wznowieniu postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości działania (art. 524 § 2 k.p.c.). We wznowionym postępowaniu sąd musi jednak uwzględnić powagę rzeczy osądzonej wcześniejszego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, wobec czego także w tym wypadku nastąpi uchylenie późniejszego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a wniosek o wszczęcie późniejszego postępowania zostanie odrzucony.

Reasumując rozważania, Sąd Najwyższy w referowanej uchwale uznał, że uczestnik postępowania zakończony postanowieniem, które się później uprawomocniło, może żądać jego wznowienia na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., natomiast zainteresowany nie będący uczestnikiem tego postępowania, może żądać jego wznowienia na podstawie art. 524 § 2 k.p.c., a więc jeżeli postanowienie narusza jego prawa.

Kierując się tym stanowiskiem prawnym, należało zaskarżone postanowienie uchylić na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.